

5. Петрушка О. В. Світовий досвід фінансового забезпечення охорони здоров'я: уроки для України. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 3 (7). С. 247-252. URL: http://journals.urau.ua/nvp_chntu/view/85189/80827 (дата звернення: 03.03.2020).

Батіг Ірина Ігорівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Петрушка Олена Володимирівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ТНЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Бюджет домогосподарства формує сукупна величина доходів, отриманих на протязі періоду часу, що в подальшому обумовлює відповідні бюджетним обмеженням витрати, які пов'язані із задоволення спільних та індивідуальних потреб. Все це потребує прийняття та реалізацію відповідних фінансових рішень, зокрема рішень щодо формування доходів, їх використання та залучення додаткових джерел.

Саме у бюджеті домогосподарства знаходять своє вираження ті фінансові відносини, які виникають як у середині домогосподарства (між членами домогосподарств), так і при їх взаємодії з іншими учасниками: між домогосподарством та державою, між домогосподарством та суб'єктами підприємницької діяльності, між домогосподарствами, між домогосподарством та іншими учасниками фінансових відносин [1, с. 13].

Чим більш зважено сформований бюджет домогосподарства, тим більш стійкий фінансовий стан у домогосподарства. Тому проблематиці формування та використання бюджету, відносинам, які виникають у цьому процесі та іншим питанням, пов'язаним з бюджетом домогосподарств, приділяється значна увага дослідників.

Проблематика формування бюджету домогосподарств знайшла своє відображення у дослідженнях А. Бабича, С. Белозьорова, О. Гладуна, Т. Кізими, Л. Павлової, Г. Поляка, О. Свиридонова, М. Тарасюка та інших.

Значний внесок у дослідження поняття бюджету домогосподарства зроблено Т. Кізимою. За твердженням науковця, саме поняття «бюджет»

передбачає відповідність витрат економічної одиниці її доходам за конкретний період часу. Водночас, Т. Кізіма вважає, що використання поняття «бюджет домогосподарства» є цілком доцільним і виправданим в процесі дослідження фінансів домашніх господарств [2, с. 124].

Такої ж думки дотримуються й інші дослідники цієї проблематики, зокрема російські. Так, Г. Поляк вважає, що бюджет домашнього господарства є формою формування і використання фонду грошових коштів домашнього господарства [3, с. 311].

А. Бабич і Л. Павлова трактують бюджет домашнього господарства як фонд грошових коштів, доходи якого формуються з надходжень грошових коштів членів сім'ї, а витрати є використанням ними поточних і нагромаджених ресурсів [4, с. 247]. Зауважимо, що у цих визначеннях основна увага акцентується на матеріальному змісті бюджету, який є відображенням процесів формування і використання фондів грошових коштів домогосподарств.

Російський учений С. Белозьоров тлумачить бюджет домашнього господарства з позиції фінансового планування: «бюджет домашнього господарства – це сплановане на певний період часу співвідношення його доходів і витрат» [5, с. 26].

Отримуючи доходи та здійснюючи витрати, домогосподарства вступають у різноманітні відносини з державою, суб'єктами господарювання, іншими домогосподарствами. Прикладом таких відносин є: сплата податків та інших обов'язкових платежів на користь держави; отримання заробітної плати, пенсій, стипендій; розрахунки за придбані товари і послуги; формування заощаджень, які у подальшому можуть бути використані для власних цілей або для інвестування.

Поняттю бюджет домогосподарства властиві такі ж ознаки як і для категорії «бюджет»:

- за економічним змістом – це система фінансових відносин між домогосподарством та юридичними і фізичними особами з приводу формування і використання фонду фінансових ресурсів

- за матеріальним змістом - це фонд грошових коштів, що знаходиться у розпорядженні домогосподарства;

- за формою прояву – це фінансовий план домогосподарства.

Враховуючи напрацювання вчених, зокрема Т.Кізіми, вважаємо, що сутність поняття «бюджет домогосподарства» найбільше відображає його

визначення як економічної категорії. Пропонуємо під бюджетом домашнього господарства розуміти сукупність економічних відносин, у які вступають домашні господарства з приводу формування і використання фондів грошових коштів з метою задоволення матеріальних і духовних потреб членів домогосподарства.

Джерелами формування доходної частини бюджету домогосподарства виступають доходи домогосподарства, які представляють собою частину національного доходу країни, що надходить у розпорядження домогосподарства, в результаті розподілу та перерозподілу вартості виробленого валового внутрішнього продукту, та призначена для задоволення матеріальних та духовних потреб членів даного утворення.

Доходи можуть надходити до домогосподарства як у грошовій, так і у натуральній формі. До останніх можна віднести продукцію, отриману з особистого підсобного господарства, натуральну оплату праці, пільги та субсидії від держави, що надійшли у натуральній формі тощо. Однак, якщо домогосподарство здійснює реалізацію продукції, отриманої у натуральній формі, тоді дохід набуває грошової форми вираження та дорівнює виторгу від реалізації [6, с.193].

Участь домогосподарств у суспільному виробництві в умовах ринкової економіки визначає існування різних форм та можливих джерел отримання доходу, що зумовлює певну складність у їх чіткому виокремленні та групуванні.

Специфічність домогосподарства полягає у тому, що його доходи утворюються у всіх сферах економічних відносин та, в тій чи іншій мірі, присутні у всіх видах доходів, що формуються в економіці. Тому в переважній більшості випадків доходи домогосподарств класифікують в залежності від джерела отримання доходу.

За методологією Державної служби статистики України залежно від основного джерела отримання доходів виділяють наступні види доходів домогосподарств [7]:

- оплата праці найманих працівників;
- змішаний дохід (прибуток) роботодавців та самостійно зайнятих працівників;
- соціальні допомоги, інші поточні та капітальні трансферти;
- доходи від власності та інші фінансові надходження.

Такий підхід до класифікації доходів домогосподарства дає змогу чіткого визначення ролі та місця домогосподарств у розподілі доходів, що утворюються в економіці. Поділ доходів за критерієм основного джерела доходу виступає певним віддзеркаленням взаємодії домогосподарства з іншими секторами економіки та дає можливість здійснення певних регулятивних та управлінських дій, як на рівні держави, так і на рівні окремого домогосподарства, зокрема щодо реалізації таких важливих складових державної фінансової політики як податкова, соціальна, інвестиційна тощо.

Доходи домогосподарств класифікують і за іншими критеріями [3, с. 316]:

1) за часовим критерієм:

- регулярні (оплата праці, орендна плата та інші);
- періодичні (авторські гонорари, доходи з цінних паперів і т. ін.);
- випадкові або разові.

2) в залежності від надійності надходження:

- гарантовані (державні пенсії, доходи від державних позик);
- умовно-гарантовані (оплата праці);
- негарантовані (гонорари, комісійні винагороди).

Використання даної класифікації є дещо ускладненим на рівні державного управління, адже запропоновані критерії поділу не є зорієнтованими на виявлення та відображення взаємодії між учасниками фінансових відносин, а дають змогу лише охарактеризувати отримані доходи по відношенню до конкретного домогосподарства та урахувати специфіку й особливості лише даного учасника. Від так, доцільність використання даного підходу є цілком виправданою лише при здійсненні управлінських дій на рівні окремого домогосподарства.

Домогосподарство в переважній більшості випадків орієнтується на регулярні та гарантовані (або умовно-гарантовані) доходи, що дають змогу здійснювати певне планування щодо можливості витрачання коштів. Натомість отримання випадкових доходів домогосподарством частіше за все є негарантованим. Проте такий дохід виступає додатковим ресурсом для забезпечення потреб членів домогосподарства, або ж може бути використаний як складова для збільшення існуючих заощаджень або витрат.

Крім того, для можливості оцінки динаміки доходів домогосподарств використовують такі показники, як [7]: «наявний доход населення», тобто максимальний обсяг грошових доходів, які призначені для використання домашніми господарствами на придбання споживчих товарів та оплату послуг, та «реальний наявний доход населення», під яким розуміють наявний доход, скоригований на індекс споживчих цін. Однак, здійснення оцінювання динаміки доходів не розкриває змістовної складової формування доходів, зокрема джерел утворення.

Формування доходів домогосподарств залежить від зовнішніх і внутрішніх чинників. Зовнішній вплив на формування доходів домогосподарств здійснюється державою та окремими юридичними особами через систему пенсійного забезпечення, виплату стипендій, безоплатне або пільгове навчання, медичне обслуговування тощо. Внутрішнім чинником, що впливає на доходи домогосподарств, є господарська діяльність домогосподарства, яка включає виконання домашньої роботи, роботу в особистому підсобному господарстві, роботу за межами домогосподарства і діяльність домогосподарства як самостійної одиниці на ринку товарів і послуг.

Підсумовуючи, слід зауважити, що процеси пов'язані із формуванням доходів домогосподарств відіграють важливу роль у забезпеченні життєдіяльності та задоволенні потреб домогосподарств.

Література:

1. Тарасюк М. В. Роль та особливості функціонування фінансів домогосподарств у ринковій економіці. *Економіка та інноваційний розвиток національного господарства*. 2013. № 9 (47). С. 11-16.

2. Кізима Т. О. Бюджет домогосподарства: теоретичні основи та прагматизм формування в сучасних умовах. *Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ: збірник наукових праць* / гол. ред. П. П. Мазурок. Кривий Ріг, 2008. №3 (15). С. 123–129.

3. Финансы. Денежное обращение. Кредит: Учебник для вузов / [Г.Б. Поляк, Л. Д. Андросова, Т. А. Башкатова и др.]; под ред. проф. Г. Б. Поляка. [2-е изд.]. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. 512 с.

4. Бабич А. М. Финансы: учебник / А. М. Бабич, Л. Н. Павлова. М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2000. 697 с.

5. Белозеров С. А. Финансы домашнего хозяйства: инвестиционный

аспект. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2006. 194 с.

6. Свиридонов О. Ю. Финансы, денежное обращение, кредит. Ростов н/Д: Феникс, 2005. 288с.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.03.2020).

Батіг Оксана Ігорівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н, доцент Петрушка О. В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЛІДАРНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Матеріальна підтримка громадян у похилому віці є одним із основних завдань соціальної політики держави. Тому пенсійна система відіграє важливу роль у процесі соціального захисту населення, і необхідність її розвитку є вкрай необхідною.

Маючи на увазі певну соціально-економічну категорію, юристи, урядовці, науковці, працівники засобів масової інформації вживають поняття «пенсійна система», вкладаючи в нього часом не тотожний, а інколи й прямо протилежний зміст. Цьому сприяє також той факт, що законодавчо-нормативна база не містить узаконеного, а отже – легітимного визначення. Не дають конкретного визначення й інші профільні закони та підзаконні акти, що є додатковим мотивом на користь наукового опрацювання та деталізації змістовних характеристик цієї складної наукової категорії з глибоким соціальним змістом.

Ринкові відносини визначають необхідність створення гарантованого соціального захисту населення, яке втратило працездатність з віком, а також у зв'язку з інвалідністю чи втратою годувальника. Основні принципи цього складного соціально-економічного процесу наступні: нестабільність у суспільстві вимагає створення певної системи, що забезпечує стабільні матеріальні гарантії людям похилого віку; диференціація доходів призводить до необхідності справедливого їх перерозподілу; інфляція до регулювання цін; безробіття до забезпечення тимчасової компенсації втраченого заробітку тощо [1; 2]. Тому пенсійна